

SOSTEn kärkitavoite
9.12.2019

**Taataan oikeudenmukainen ja
riittävä perusturva
kaikille**

SOSTE

Taataan oikeudenmukainen ja riittävä perusturva kaikille

Kaikille oikeus hyvään ja ihmisarvoiseen elämään – riittävän perusturvan merkitys

Perusturvan tehtävä on taata kaikille ihmisille oikeus hyvään ja ihmisarvoiseen elämään. Elämisen perusedellytysten turvaaminen kuuluu yhteiskunnan perustehtäviin. Ihmiset haluavat olla aktiivisia yhteiskunnallisia toimijoita ja heillä on oltava riittävät edellytykset siihen. Riittävä perusturva edistää ihmisten toimintakykyä ja hyvinvoinnin mahdollisuuksia. Se luo yhteiskunnallista vakautta esimerkiksi vahvistamalla tasa-arvoa, tasaamalla erilaisia yhteiskunnallisia riskejä ja ehkäisemällä ylisukupolvista köyhyyttä. Eriarvoisuuden vähentäminen ja mahdollisuuksien sekä riskien tasaaminen tukevat yhteiskuntarauhaa sekä vakautta synnyttämällä kansalaisten keskinäistä luottamusta ja luottamusta yhteiskunnan instituutioihin

Sosioekonomiset hyvinvoinnin ja terveyden erot ovat Suomessa suuria. Eriarvoisuuteen on tärkeää puuttua kaikin tavoin, muun muassa perusturvan tasoa korottamalla ja palveluita kehittämällä.

Perusturvan nykytila ja kehittämiskohteet

Perusturvan riittämätön taso

Perusturvan taso on riittämätön. Viime vuosina perusturvaetuuksia on heikennetty indeksileikkauksilla ja -jäädytyksillä. Jo ennen tehtyjä leikkauksia Euroopan Neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea on antanut Suomelle useita huomautuksia perusturvan liian matalasta tasosta.

[Perusturvan riittävyden arvioinnissa](#) on todettu, että työttömän, kotihoidon tuen saajan ja vähimmäismääräisten sairaus- ja vanhempainpäivärahan saajan tulotasot eivät riitä kattamaan kohtuullista minimikulutusta. Opiskelijan sosiaaliturva kattaa kohtuullisen minimikulutuksen vain opintolainan kanssa.

Riittämätön perusturva johtaa toimeentulotuen lisääntyvään ja pitkäaikaiseen käyttöön. Toimeentulotuki on vahvasti tarveharkintainen etuus ja sen varaan joutuminen tarkoittaa ihmiselle jatkuvaa asioimista etuusbyrokratian kanssa tuloistaan ja menoistaan raportoiden.

Kokonaan perusturvan varassa elävien ihmisten määrä on kasvanut Suomessa viime vuosina. Vuonna 2017 heitä oli noin 250 000 henkeä, 4,7 prosenttia väestöstä. Määrä on lisääntynyt noin 55 000:lla vuodesta 2010.

Vuonna 2017 köyhyys- tai syrjäytymisriskissä Suomessa oli noin 890 000 henkilöä, eli 16,4 prosenttia väestöstä. Pienituloisiin kotitalouksiin kuuluvia henkilöitä - tulot alle 60 prosenttia mediaanista - oli 654 000 vuonna 2017. Lapsiköyhyys koskettaa Suomessa noin 119 000 lasta.

Perusturvan monimutkaisuus ja byrokraattisuus

Suomalainen sosiaaliturva on monimutkainen etuuksien, verotuksen ja palvelujen sekä palveluista maksettavien asiakasmaksujen kokonaisuus. Sosiaali- ja terveysjärjestöt näkevät etuusjärjestelmän keskeisimpinä ongelmina järjestelmän monimutkaisuuden ja turhan byrokraattisuuden. Etuushakemuksiin tarvitaan paljon liitteitä ja samoja papereita joudutaan toimittamaan usealle taholle. Omia oikeuksia voi olla vaikea ymmärtää, eikä tuen tarvitsija välttämättä osaa tai kykene anomaan kaikkia etuuksia, joihin hän on oikeutettu.

Pienet ansiotulot aiheuttavat helposti maksatuskatkoksia etuuksiin. Järjestelmä reagoi hitaasti muuttuviin elämäntilanteisiin ja ihmisten on mahdollista pudota eri etuuksien väliin esimerkiksi silloin, kun ihminen on saanut sairauspäivärahaa enimmäismäärän eikä ole vielä työkykyinen, mutta kuntoutuksen maksajaa ei löydy.

SOSTEn suositukset perusturvan uudistamiseksi

Perusturvaa uudistettaessa on tavoitteena oltava eriarvoisuuden ja köyhyyden vähentäminen. Suomi on sitoutunut osana YK:n kestävä kehityksen Agenda 2030-tavoitteita puolittamaan köyhyyden vuoteen 2030 mennessä. Lisäksi Suomi on EU:n 2020-strategiassa sitoutunut vähentämään köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien ihmisten määrää 150 000:lla vuosina 2010–2020. Tavoitteena oleva 770 000 on varsin kaukana, sillä 2017 köyhyys- tai syrjäytymisriskissä oli noin 890 000 henkilöä.

Pidemmillä aikavälillä paremmin toimiva etuusjärjestelmä ja vahvempi perusturva johtavat siihen, että yhä harvempi joutuu turvautumaan sosiaalietuuksiin toimentulonsa rakentamiseksi. Toimiva ja ihmisarvoisen elämän takaava etuusjärjestelmä parantaa ihmisten toimintakykyä ja helpottaa työmarkkinoille osallistumista, mikä taas kasvattaa kansantuloa. Toimiva etuusjärjestelmä ja ihmisten ongelmatilanteisiin oikea-aikaisesti annetut palvelut vähentävät kalliimpien korjaavien sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttöä, pitkittynyttä toimeentulotuen käyttöä ja muita menoja, joita syntyy sosiaalisten ongelmien hoidosta. Näistä syistä sosiaali- ja terveysjärjestöjen esittämät muutokset perusturvaan voidaan nähdä julkisen sektorin näkökulmasta investointina: ne tuottavat hyvinvointia ja vähentävät menoja pitkällä aikavälillä.

SOSTE suosittelee:

- Järjestöt otetaan mukaan hallitusohjelmassa luvattun sosiaaliturvuudistuksen valmisteluun. Järjestöjen asiantuntemus tuo valmisteluun niiden ihmisten näkökulman, joita varten järjestelmä on olemassa.
- Etuusjärjestelmän selkeiden epäkohtien korjaaminen on aloitettava heti. Muutoin laajaa uudistusta viedään eteenpäin määrätietoisesti pienempinä palasina useamman hallituskauden aikana yhdessä sovittuun visioon nojaten.
- Hallitus on korottamassa hieman pienimpiä päivärahoja ja eläkkeitä. Tulevat korotukset ovat oikean suuntaisia, mutta paikkaavat lähinnä aiemmin tehtyjä indeksileikkauksia, eivätkä kaikilta osin edes korjaa tehtyjä heikennyksiä. Työttömän peruspäiväraha ja työmarkkinatuki ovat vuonna 2020 esitetyn 20 euron korotuksen jälkeen edelleen noin 10 euroa matalammalla tasolla kuin ne olisivat ilman tehtyjä indeksileikkauksia ja -jäädytyksiä.

Korotuksen tuleekin olla 30 euroa. Jotta vähimmäismääräisten päivärahojen taso säilyy yhtenäisenä, tulee vastaava korotus tehdä myös vähimmäismääriin sairaus- ja vanhempainpäivärahoihin, erityishoitorahaan sekä kuntoutusrahaan.

- Perusturvan tason korottamista jatketaan tästä asteittain kohti viitebudjettien määrittelemää kohtuullisen minimin tasoa. Toimeentulotuen tarvetta on vähennettävä pitkäjänteisesti.
- Lapsilisät on sidottava indeksiin.
- Etuusjärjestelmää on kehitettävä ihmisten näkökulmasta selkeäksi ja ymmärrettäväksi. Etuuksien käsitteistöä ja maksujaksoja on yhtenäistettävä.
- Byrokratialoukkuja on purettava. Toteutetaan hallitusohjelmassa luvattu byrokratia- ja informaatiokokeilu.
- Toteutetaan hallitusohjelman kirjaus eri etuuksien hakemisen mahdollistamisesta yhdellä hakemuksella. Päätöksen on tultava nopeasti ja siinä on sovittava yhteen nyt eri syistä maksettavat etuuslajit. Päätöksen on oltava selkeä, jotta ihminen ymmärtää perusteet päätökselle ja voi tarvittaessa valittaa siitä.
- Tulevaisuudessa siirrytään veroehdotuksesta oppia ottaen kohti etuusehdotusta: Kela tekisi päätösehdotuksen kaikista etuuksista, joihin ihminen on oikeutettu. Asiakkaan pitäisi vain tarkistaa ja hyväksyä päätös.
- Hallitusohjelmassa luvataan tarkistaa etuuksien saannin edellytyksiä ja selvittää etuuksien sitomista toimintakykyyn diagnoosin sijaan. Tällä voitaisiin parantaa tosiasiasa työkyvyttömiä työttömien asemaa. Nämä uudistukset on toteutettava viipymättä, jotta päästään kohti joustavaa perusturvaa, jossa kaikille löytyisi elämäntilannetta vastaava etuus, johon liittyvät velvoitteet ja palvelut olisivat tasapainossa.
- Etuuksiin liittyvää oikeutta palveluihin on vahvistettava, jotta vastaisuudessa ihmiset saavat nykyistä sujuvammin heidän elämäntilanteeseensa sopivat palvelut.
- Etuuksia ja ansiotuloja on sovittava yhteen nykyistä joustavammin. Tavoiteltavaa on, että etuudet vähenevät asteittain, kun työnteko lisääntyy niin, että työn tekemisen lisääminen on mahdollisimman kannattavaa.
- Järjestelmää on muutettava enemmän mahdollistavaksi ja vähemmän rankaisevaksi muun muassa työttömyysturvan karensseja lyhentämällä ja aktiivisuudesta palkitseamalla.

Lisätietoja: Erityisasiantuntija Anna Järvinen: 050 586 5677, anna.jarvinen@soste.fi